

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ג'תתקפ"ג ס"ד תש"פ ח' תש"פ י"ג

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: פנינים וחידושים לספירת העומר

אפשר שיהי' בגיהנם, ואם ירד שמה תיכף יפרח משם כחץ מקשת, שלמקום שיש לאדם תשוקה בחייו נמשך אחר מותו, עכ"ד.

והרי ימי ספירת העומר הם ימי השתוקקות וציפיה לקיום התורה והמצוות, לכן נבחרו דוקא ימים אלו שיכנסו הרשעים לגיהנם, כי כל מי שהיתה לו תשוקה לקיום המצוות לא ייכנס לגיהנם.

וכן מצינו בנדרים (מט): שרבי יהודה ברבי אלעאי היו לו כאבי ראש אחר שתיית ארבע כוסות, בין פסח לעצרת. ויש לומר, שרומז בזה שרבי יהודה ברבי אלעאי היה פועל בתקופה זו להוציא את הרשעים מהגיהנם, אותם שנשפטו להיות בגיהנם מפסח ועד עצרת.

לכך אומרת הגמרא במסכת שבת (כה:): כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו (עי' כה"ח סימן ר"ס סק"א והחיד"א בספרו דבש לפי מערכת ר' אות י', בענין רחיצת פניו ידיו ורגליו בערב שבת) ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות.

ולפי דרכינו יש לומר, כי רבי יהודה שידע את מעלת הציפיה וההשתוקקות למצוות, כפי שהוכחנו מדין ספירת העומר שסופרים רק ארבעים ותשעה יום, לכן היה יושב ומצפה לשבת קודש, כדי להמשיך קדושת השבת לימי החול.

בטעם מדוע נקרא שמואל "שבור מלכא":

מצינו כי האמורא הקדוש שמואל במסכת פסחים (נד.) בבא בתרא (קטו:) הוא נקרא "שבור מלכא". וצריך ביאור מדוע?

כמו כן מצאנו בש"ס כמה פעמים שלשמואל האמורא נקרא "אריוך" (שבת נג. קידושין לט. מנחות לח: חולין עו:), וביאורו התוספות במסכת שבת (שם): שם מלך כדכתיב אריוך מלך אלסר, ונקטינן טפי משאר מלכים, לפי שמובלע בו לשון ארי. ע"כ.

ובשיטה להר"ן שבת שם, ובדעת זקנים כאן, מובא שיש לזה רמז במה שכתוב "אריוך מלך אלסר", שהרי הגמרא בבכורות (מט:) אומרת: דקיימא לן דכל היכא דפליגי רב ושמואל, הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני. וזה שנרמז אריוך מלך "אל - סר", פירוש, ששמואל הוא מלך, חוץ מאיסורים.

ונראה לומר כי שמואל קיבל שמות של מלכים, על פי הגמרא בבבא מציעא (פה:): "שמואל ירחינא אסייה דרבי הוה (=רופאו של רבי היה)... הוה קא מצטער רבי למסמכיה, ולא הוה מסתייעא מילתא. אמר ליה: לא לצטער מר, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון, שהראהו הקדוש ברוך הוא דור דור וסופריו, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו וכתבי ביה: שמואל ירחינא, חכים (=חכם) - יתקרי, ורבי (=סמוך) - לא יתקרי, ואסו דרבי על ידו תהא (=ורפואתו של רבי על ידו תהיה).

נמצא כי שמואל הוא תלמיד ללא קבלת משרת רבנות, הגמרא במסכת הוריות (י סו"א) שרבן גמליאל שלח לרבי יוחנן בן גודגא ולרבי אליעזר בן חסמא כשלא רצו לבוא לקבל על עצמם את הרבנות משום שברחו מן הכבוד. אמר להם: "כמדומין אתם

עומדים אנחנו כבר בסוף חג הפסח חג אשר עליו עבדנו ועמלנו כל כך הרבה, אם בנקיון הבית אם בקניות רבות והוצאות מרובות, אין לך עוד חג שמשקיעים בו כל כך הרבה עבודה פיזית. ולא רק עבודה פיזית גם עבודה רוחנית מסכת פסחים יש בה מאה ועשרים דפים, בשו"ע הלכות הפסח יש בו שישים סימנים. לא יכול להיות שכל כך הרבה השקעה זה רק בשביל שבוע אחד בלבד מוכרח להיות שיש לזה קשר לכל השנה כולה.

לכן מיד לאחר ליל הסדר מגיעים ימי ספירת העומר שהם המשך ישיר של חג הפסח כמו שנאמר "וספרתם לכם ממחרת השבת", שימי ספירת העומר ממשיכים את קדושת החג למשך חמישים יום, וגילה לנו רבי שלום שרעבי בנהר שלום, שימי ספירת העומר הם שורש לכל השנה כולה. וכתב השפת אמת (פרשת החודש תרל"ט) בשם הזוה"ק פרשת תצוה, דמאן דנטיר הני יומי מפסח ועד עצרת אין צריך לבוא במשפט בתשרי. עכ"ל.

מצינו כי שיטת רבי יהודה בענין מספר הדיינים בסנהדרין, שהסנהדרין היו בה שבעים דיינים, כמו שאומרת המשנה במסכת סנהדרין (ב.): מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד? שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" ומשה על גביהן. רבי יהודה אומר: שבעים. כמו כן במסכת מכות (כב.): כמה מלקין אותו? ארבעים חסר אחת, שנא' במספר ארבעים" - מנין שהוא סמוך לארבעים. רבי יהודה אומר: ארבעים שלימות הוא לוקה.

ומתבאר כי שיטת רבי יהודה היא שצריך לעשות בדיוק כפי שכתוב בתורה, ואם כן נשאלת השאלה, מדוע אצל ספירת העומר שנאמר "חמישים יום" וסופרים ארבעים ותשעה ימים, מדוע לא חולק רבי יהודה ואומר לספור חמישים יום?

ונראה לומר, כי מהות ספירת העומר היא גילוי ההשתוקקות והציפיה למתן תורה (כמבואר בחינוך מצוה ש"ו), והסוד של ההשתוקקות כאשר משתוקק לדבר רוחני, על אף שלא עשאו מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו. לכן כבר כשמגיע למספר ארבעים ותשעה כיון ששואף להגיע לחמישים נחשב שהגיע כבר לחמישים ואין צורך לספור את יום החמישים.

בזה יבואר מה שמצינו במשנה במסכת עדויות (פרק ב' משנה י'): משפט רשעים בגיהנם, שנים עשר חדש, שְׁנָאִמְר (ישעיה ס"ו) "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ". רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, מִן הַפֶּסַח וְעַד הָעֶצְרָת, שְׁנָאִמְר וּמִדֵּי שָׁבַת בְּשַׁבְתּוֹ. ופירש התפארת ישראל: מן הפסח ועד העצרת. ר"ל כמניין הימים שבין פסח לשבועות. ואפשר עוד שבכל שנה בין פסח לעצרת נפקד עוונם [ואפשר שמטעם זה ג"כ נהגו ישראל קצת אבילות בימים ההם עבור אבותינו שחטאו ואינם]. ע"כ.

וצריך להבין מה ענין בין פסח לעצרת שנבחרו ימים אלו להישפט בהם בגיהנם?

אלא כתב בספר שם משמואל (פרשת אמור, שנת תרע"ד): שמעתי מ"ק אבי אדומ"ר זצלה"ה שמי שתשוקתו תורה ומצוות אי

ששורה אני נותן לכם, עבודות אני נותן לכם". נמצא כי עול הרבנות עבודות היא ואינה שררה.

בשר"ת חת"ס (י"ד סימן י"ג) דן האם רבנות עוברת בירושה או לא, בהתחלה הוא רצה לומר שאינה עוברת בירושה על פי מה שמצינו ביומא (עב:) שג' כתרים הם כתר כהונה כתר מלכות וכתר תורה, ועל כתר תורה נאמר כל הרוצה ליטול יבוא ויטול. ממילא כתר תורה אינו עובר בירושה, אבל אחר כך הוא חוזר בו ואומר, ד"ל, כיון דעתה רב העיר משועבד לקהל לעשות צרכיהם, א"כ לא גרע מש"ץ. ולכן י"ל דעובר בירושה. ע"ש.

הסבר אחר יש לומר מדוע נקרא שמואל בשמות מלכים - "שבור מלכא" או "אריוק", כיון ששמואל נקרא "שמואל ירחינאה" על שם ביקאותו הגדולה בהליכת הירח והכוכבים ובביקאותו בעיבור השנה (בבא מציעא פה:), וכדברי הירושלמי (כתובות פ"א ה"ב, נדרים פ"ז ה"ח), אמר רב אבין, "אקרא לאלוהים עליון לאל גומר עלי" (תהילים נ"ז, ג), בת ג' שנים ויום אחד ונמלכין בית דין לעברו הבתולין חוזרין, ואם לא אין הבתולין חוזרין. והיינו מכיון שעל פי דיני קידוש החודש נתברר שעדיין אינה בת ג' שנים, אזי הטבע משתנה. וכמו שהאר"ך בזה הש"ך (י"ד סי' קפ"ט סק"ג). עיי"ש.

נמצא כי שבור מלכא מלך פרס חושב שהוא המלך והוא השולט, אולם חכמי ישראל קוראים לרבם ומורם "שבור מלכא" כי הוא המלך האמיתי כי המושל ושולט על הטבע.

הסבר נוסף מדוע נקרא שמואל "שבור מלכא", וזאת על פי מה שכתב רבינו יוסף חיים בספרו בן יהוידע עמ"ס ברכות (יה:) להסביר מדוע נקרא אביו של שמואל בתואר "אבוב דשמואל" ולא בשמו הפרטי. והביא בשם רבי האי גאון וז"ל: שאביו של שמואל הלך בסחורה למקום רחוק, לימים מצאה אותו מדיית אחת שהיתה יודעת בלשון העופות, ותבעתו לדבר עבירה, ונתנה לו אלף ככרי כסף, ואמר לה למה? אמרה לו: שמעתי שבזה הלילה תוליד בן שלא יהיה כמוהו בחכמה. וכששמע זה הלך בקפיצת הדרך בלילה לביתו, וידע את אשתו, ונתעברה ושב לדרכו בקפיצת, וכשבא הדבר לבית דין הלקוה, וילדה בן ונקרא שמואל, ואחר כך בא אביו והעיד עליו, והיה שמואל אומר אני הרגשתי כשהלקו את אמי והכוני ברצועה על ראשי, שמקום הרצועה ניכר בראשי שפצעו אותי, ועל זה היו קורין אותו אבוב דשמואל, להודיע לכל שאביו היה. ע"כ.

לפי זה יש לומר כי נקרא שמואל "שבור מלכא" כי אביו שבר את המלך הוא יצר הרע הנקרא "מלך" (נדרים לב:). ולכן זכה לבן צדיק כשמואל.

ויש להוסיף ולומר, שיש לחבר בין שני הפירושים האחרונים כי מי ששבור את המלך הוא יצר הרע, מידה כנגד מידה נותן לו בורא עולם רשות לשבור אף את גזירת מלכו של עולם, ואז גם אם הקב"ה גוזר הצדיק מבטל.

מדוע רבא שלח מסרק להיפרא הורמיז:

הגמרא בנדה (כ:) מביאה: כי איפרא הורמיז אמה דשבור מלכא שהיתה גויה אך שמרה דיני נדה, שלחה לפני רבא דם כדי לבדוק את חכמתו. הריח רבא את הדם ואמר לה, כי דם זה הוא דם חימוד. אמר איפרא הורמיז לבנה: "תא חזי כמה חכימי יהודאי".

אמר לה בנה: שמא כסומא בארובה אמר לך שרק במקרה עלה בידו?

חזרה ושלחה לרבא שישים סוגי דם, ועל כולם ענה לה רבא איזה סוג דם הם. ורק הדם האחרון אל ידע מה הוא. אסתייעא מילתא ושלח לה רבא מתנה מסרק הקוטל כינים, והבינה שכוונתו במשלוח המסרק לענות ברמז מהו סוג הדם ששלחה לו לבדוק.

אמרה: "יהודאי! בתווי דלבא יתביתו" (הינכם כיושבים בחדרי הלב שכה חכמים אתם).

הגמרא מציינת שכאשר הגיעו הדמים לפני רבא "הוה יתיב רב עובדיה קמיה". וכתבו התוספות (עבודה זרה סג: ד"ה ויתב) וז"ל: ר"ת היה מדקדק, שבכל מקום שהוא אומר ויתב פלוני גבייהו, מזכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חדוש וכו'. ע"כ. ולכאורה כאן רב עובדיה לא שאל או תירץ ומדוע ציינה הגמרא שישב רב עובדיה לפני רבא. וכבר עמד בזה הרש"א שם.

וביאר בזה הגאון רבינו מאיר שמחה מדווינסק ז"ל בעל האור שמח (הובא בספר תולדות החפץ חיים באידיש מתלמידו ר' מ"מ ישר סוף חלק א') על פי הגמרא בב"ב (כב.) בענין צורבא מרבנן שמחזיקים לו את השוק כדי שיוכל למכור מהר את הסחורה ולהתפרנס, ולחזור ללימודו. ובאיזה סחורה מדובר? אומרת הגמרא, ברוכלין המחזרין בעיירות, ההולכים למכור תכשיטין לבנות ישראל, שזו אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא הסופר.

ומציינת הגמרא, שדבא שרא להו לרב יאשיה ולרב עובדיה לאקבועי דלא כהלכתא, רבא התיר לתלמידו רבי יאשיה רב עובדיה, שהם יכולים מיד בבקר להעמיד את דוכנם ולמכור את סחורתם כדי שיהיו פנויים ללמוד תורה.

נמצא כי רב עובדיה תלמידו של רבא היה מוכר תכשיטי נשים, ובין הייתר מסרק להריגת כינים, ולכן כשהוצרך רבא לשלוח לאיפרא הורמיז מסרק, ישב רב עובדיה לפניו וממנו לקח את המסרק. וזו כוונת הגמרא שמציינת שרב עובדיה ישב לפניו.

ונראה לומר על פי דרכו, מדוע באמת לרבא לא היה מסרק ואילו לרב עובדיה היה מסרק. לא מפני שרב עובדיה היה רוכל מוכר מסרקים אלא מטעם אחר.

כתב רבינו יוסף חיים שר"ת תורה לשמה (סימן תמ"ח), שאין לסרק זקנו במסרק שלא יתלשו שערות ופוגם בזה בצינורות השפיע. יעו"ש. וכן במטה אפרים (סימן תר"ו סעיף ח') כתב לענין טבילת ערב יוה"כ פ' וז"ל: ויסרק שערותיו במסרק, ואנשי מעשה שנהגו שלא לסרק הזקן במסרק, יפרידו השערות בנחת ביד במה דאפשר. עכ"ל.

מאיך כתב בספר יפה ללב (ח"ג י"ד סימן קפ"א) בשם הרב יד נאמן וז"ל: כל ימי הייתי מצטער אם כפי הסברא זו אינו מן הראוי לסרוק הזקן כיון שנתלשים בסריקה איזה שערות. עד שהקרה ה' לפני תלמיד הגון המקובל הנאמן כמה"ר מאיר בקייאס נ"י תלמיד ותיק להרה"ג מהר"י ווילנה זלה"ה והוא אמר לי, שקיבל מרבו ורבו מרבו עד הרב המוסמך בנימין הלוי זלה"ה, תלמיד מגורי האריאל ורבו של הרב הרמ"ז זלה"ה, דבזה אין לחוש. ואדרבה היה אומר שטוב וישר לסרוק הזקן בכל יום ע"כ מה ששמעתי מפיו. עכ"ל.

לפי זה יש לומר, כי רבא הלך בשיטה שאין לסרק את שערות הזקן, וממילא לא החזיק בידיו מסרק. אולם רב עובדיה הלך בשיטה כי מותר ואף מצוה לסרק שערות הזקן במסרק, לכן החזיק אצלו מסרק, וכשהוצרך רבא לשלוח מסרק לאיפרא הורמיז, זימנה לו ההשגחה את רב עובדיה שישב לפניו והיה בידיו מסרק.

מבאר המהרש"א, שאפרא הורמיז לא הסתפקה בכל חמישים ותשע דמים הקודמים ששלחה ורק כשזיהה את דם הכינים שיבחתו בתווי דלבא יתביתו. משום שאפרא הורמיז היתה בקיאה במעשי שדים, וכמה שכתב רש"י, ששמה היה שם של שדים ובכל הדמים הראשונים חשבה שלא מעצמו ידע להבחין מהם אלא נסתייע בשדים לציור הזיהוי. ורק כשהבחין בדם כינים, הבינה שהדבר מחכמתו, כי מצינו בסנהדרין (סז: הובא ברש"י וארא ח', י"ד) שהטעם שרק במכת כינים אמרו החרטומים לפרעה "אצבע אלוקים היא", משום שאין מעשה כשפים שולט בכינים. וכן הוא גם בזיהוי דם כינים א"א להסתייע במעשה שדים, ובהכרח נובעת הידיעה מחכמה. (וביאר זה הוא רק לשיטת רש"י שהורמיז הוא שם של שדים, אבל התוס' בב"ב ח. חולקים ומבארים שהורמיז הוא שם ה').

ונראה לומר על פי דרכו של המהרש"א, שרבא אשר שלח את המסרק כוונתו היתה שאין זה על ידי מעשה שדים, על פי דברי המדרש (רות רבה ג, ח) שכאשר שכבה רות ליד בועז בגורן, ידע שהיא אשה ולא שד, על פי זה שהיו לה שערות, כי לשדים אין שערות. ולכן גם רבא שלח לה מסרק לרמז בזה שאין זה מעשי שדים, כי שדים אין להם שערות ואינם זקוקים למסרק. (המקובל האלוקי רבי יהודה פתיה זת"ב בספרו מנחת יהודה בראשית אות כ', העיר מדברי הגמרא בעירובין ק. שעשר קללות נתקללה חוה, ואחת מהם שתהא מגדלת שיער כלילית, ומשמע כי יש לשדים שיער. וכתב לחלק בין שדים זכרים שלהם יש שיער לבין שדים נקבות שאין להם שערות. וסיים: ומכאן תוכחה לנשים המגלחות שיער ראשן ונדמים לה. עכ"ל).